

**THE DEVELOPMENT OF TEACHERS MUSIC EDUCATION AS A HISTORICAL AND
PEDAGOGICAL PROBLEM IN UKRAINE**

The article is contained the results of a retrospective analysis of the problems of development the music education of teachers and educators in Ukraine: the survey of research has been presented that highlight this problem in the relevant sociocultural and educational conditions in Ukraine; scientists' work on historical chronology periodization of general and professional music education in the context of certain historical and cultural constructive events in society; development of music education has been disclosed at various stages of its formation.

Key words: music education, teachers, educators, stages of formation, periodization.

УДК 371.133

Кузьміч Т.О.

**ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЯК КЕРІВНИК НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ
(ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО)**

У статті розглядаються різні аспекти діяльності сучасного директора школи через призму директорського досвіду В.О.Сухомлинського. Аналіз сутності таких понять, як "керівництво педагогічним процесом" і "школа педагогічної культури" в контексті сучасних освітніх змін дозволило дати визначення складових діяльності директора як невід'ємної частини управлінських систем сучасності.

Ключові слова: керівництво школою, менеджер освіти, складові діяльності директора, школа педагогічної культури.

Сьогодні керівників шкіл закликають перекваліфікуватися з головних педагогів в ефективних менеджерів. Якщо ми хочемо зробити школу самостійною й сприяти розвитку в ній творчості, то без педагогічної складової не обійтися. Серйозний менеджер, не упускаючи з поля зору насущних фінансових проблем, працює на стратегічну педагогічну перспективу насамперед [4].

Очевидно, що стратегія розвитку освіти повинна враховувати реальні виклики, відповіді, які можливі лише на основі серйозного міждисциплінарного аналізу. Тут знання психологічних, педагогічних, медичних та інших передумов дозволяє серйозно оцінити управлінську ситуацію й відшукати оптимальне рішення. У цьому контексті директорський досвід В.О.Сухомлинського може стати гідним орієнтиром у справі будівництва нової школи України.

Важливі аспекти роботи директора є об'єктом досліджень відомих науковців: І.Беха, В.Базелюк, Г.Єльнікової, О.Зайченко, О.Мармази.

У ряді робіт розкрито такі аспекти використання педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського в практиці роботи освітніх закладів: гуманістична педагогіка української народної школи (М.Я.Антонець), оновлення змісту шкільної освіти (М.В.Антонець), школа самореалізації особистості (М.І.Богуславський), особистісно зорієнтоване навчання (О.О.Волошенко).

Однак у працях зазначених авторів питання щодо складових діяльності керівника школи в контексті директорського досвіду В.О.Сухомлинського не було предметом спеціального дослідження. Така постановка питання підвищує актуальність досліджуваної проблеми.

Мета статті: обґрунтувати особливості складових діяльності сучасного керівника школи, використовуючи педагогічний досвід В.О.Сухомлинського.

Сучасна кадрова політика в галузі освіти у загальному вигляді представлена такими нововведеннями:

- омолодження педагогічних кадрів шляхом залучення в школи молодих педагогів, що несуть дітям нове модернізаційне мислення;
- технічне переоснащення шкіл на базі сучасних інформаційних технологій;
- демократизація керування установами освіти, у тому числі через процедуру вибору керівників освітніх установ на конкурсній основі [4].

Так, сьогодні передбачається оновити директорський корпус. Ставка робиться на відновлення педагогічного й управлінського персоналу шкіл, що, по-своєму, логічно. Однак у цьому випадку необхідно згадати слова великого педагога: "Продовжуючи себе в своїх вихованнях, ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий час. Дух часу, взаємовідносини між людьми – все це залежить від того, які ми з вами, від того, яка школа, що їй народ ввіряє своє майбутнє, від того, яке керівництво школою" [2, с. 394].

Від того, наскільки глибоко розуміє директор школи найтонші деталі педагогічного процесу, "його глибинні джерела – духовний світ школяра, особливості його розумової праці, процес опанування знань, формування переконань" [2, с. 39], залежить уміння керувати колективом. Директор школи – це знаючий, досвідчений педагог і психолог, але таким директор стає не відразу.

Дуже цікавою формою поширення досвіду керівництва школою стала школа педагогічної культури, яка виникла саме в Павлівській школі. На думку учасників цих зустрічей, справжнє управління школою починається там, де "нескінчений потік явищ постає перед директором як взаємозв'язок проблем": це і спостереження об'єктів навчально-виховної роботи, роздуми про них, про взаємозв'язок і залежність між ними [2, с. 396].

У процесі обговорення явищ практичної роботи увага зверталась на такі проблеми:

1. Поєднання адміністративно-господарської роботи з педагогічною, методичною, навчально-виховною.
2. Залежність якості уроку від таких факторів, як знання, кругозір, ерудиція вчителя, інтелектуальне життя сім'ї і шкільного колективу, позакласна робота, методична підготовленість учителя.
3. Гармонійний розвиток розумових здібностей учнів у процесі навчання.
4. Інтелектуальне життя шкільного колективу і сім'ї як одна з найважливіших умов успішного навчання.
5. Виховання бажання вчитися, інтересу до знань, прагнення оволодівати духовними багатствами.
6. Гармонійне поєднання освіти і виховання, освіченості і вихованості, перетворення знань в особисті переконання, єдність навчання і морального виховання.
7. Багатство і різносторонність джерел морального розвитку школярів.
8. Єдність педагогічних переконань учителів і батьків [2, с. 396-397].

У своїй дисертації "Директор школи – організатор навчально-виховної роботи" В.О.Сухомлинський так аналізує ці проблеми.

Директор школи повинен зосередити у своїх руках керівництво всім життям школи: планування, організація режиму й створення традицій у школі, навчально-виховна робота на уроці, позакласна робота, методична робота, робота з батьками. Він завжди повинен бачити взаємозв'язок і взаємозалежність між різноманітними явищами шкільного життя, уміти аналізувати причини й наслідки цих явищ і, відповідно, передбачати, планувати поліпшення якості навчання й виховання.

Від директора школи значною мірою залежить підбір, розміщення й виховання педагогічних кадрів. Директор повинен дбайливо вирощувати кожного вчителя, удосконалювати його майстерність, виховувати й берегти свій педагогічний колектив. Це можливо тільки тоді, коли в колективі панує дух критики й самокритики. Директор повинен усіляко розвивати критику й самокритику в колективі. Заохочення критики й самокритики полягає у своєчасному усуненні недоліків, розкритих учителями [3, с. 38].

Стиль роботи вчительського колективу залежить і від того, як буде вчитися директор, як він буде працювати. Сьогодні безперервна освіта протягом усього життя стала нормою,

що, насамперед, поширюється на професію директора через її творчий характер. Керівник школи буде гарним, авторитетним наставником учителів і учнів лише доти, поки він удосконалює свою майстерність і майстерність учителя й вихователя. Директор – це, перш за все, вчитель, на роботу якого рівняються інші вчителі. "Отже, йому треба особливо старанно й уважно готуватися до власних уроків. Авторитет керівника залежить саме від цього особистого прикладу в повсякденній роботі" [3, с. 41].

Керівництво педагогічним процесом, участь у житті дитячих колективів, проникнення в духовний світ дітей – все це вимагає від директора великої уваги до питань культури розумової праці. Невичерпною проблемою роботи школи В.О.Сухомлинський вважав удосконалення педагогічної майстерності на основі духовного росту вчителя. Він закликав учителів пам'ятати важливу істину: виховують і навчають не програми й підручники, не метод і технологія, а виключно особа вчителя [3, с. 39].

Хороший директор, зазначає педагог, це, перш за все, добрий організатор, вихователь і дидакт як для дітей, так і для вчителів. Головним методом роботи директора з вчителем В.О.Сухомлинський вважав індивідуальну, дружню, відверту, душевну розмову. "Коли мені вдається переконати вчителя і він почне доводити свою переконаність практичною роботою, лише тоді я вважаю, що виконав свою місію керівника" [там само].

Щоб бути справжнім керівником навчально-виховної роботи, директор повинен глибоко знати свою справу, знати все те, що є змістом роботи кожного вчителя: програми й підручники середньої школи, методичну літературу, методику виховання. Тільки при цій умові він буде здатний удосконалювати педагогічну майстерність учителів, виробляючи також і свою систему підвищення ділового рівня. Педагогічна й методична освіченість керівника школи повинна служити зразком для всього педагогічного колективу.

Особливістю стилю керування шкільним колективом у школі Сухомлинського було те, що він знав всі предмети навчального плану. Для нього стало правилом стежити за найновішими успіхами і досягненнями наук, що становлять шкільну програму: "мої інтереси й захоплення передаються вихованцям і безпосередньо, і особливо через учителів" [2, с. 44]. На думку педагога, це ще одна галузь духовного спілкування з вихованцями.

Особливу увагу він приділяв книзі, бібліотеці, що були для нього критерієм естетичної культури. В.О.Сухомлинський ділився книгами зі своєї бібліотеки з вчителями, учнями, батьками. Кожна зустріч з читачами приносила йому велику радість: з'ясовувалась бесіда, він дізнавався про цікаві життєві історії, що розширювали його педагогічний кругозір.

Головне в школі – високий ідейно-теоретичний і методичний рівні уроку. У всіх явищах шкільного життя директор повинен бачити ті нитки, які зв'язують ці явища з уроком. Плануючи методичну роботу, директор повинен бачити в здійсненні конкретних заходів не самоціль, а шлях до поліпшення уроку, якості знань та практичних навичок учнів.

Аналіз уроків повинен бути цілеспрямованим, продуманим: "Зауваження керівника школи про урок учителя повинні бути глибоким аналізом його, а не ярликом: "погано", "добре", "так собі"". "Зауваження про низьку якість уроку повинно сприйматися не як обвинувачення, а як критика недоліків, що потребують негайного усунення" [3, с. 40]. При такому підході вчитель буде вдячний за допомогу і докладе всіх зусиль до того, щоб допущені помилки ніколи не повторились. Педагог звертає увагу, що в керівництві роботою вчителів не може бути шаблону: до кожного вчителя необхідно підходити з урахуванням його сил і можливостей.

Доцільно спостерігати й аналізувати не тільки окремі уроки вчителів, а й всю систему, узагальнюючи підсумки аналізу, звертаючи особливу увагу на методи навчання на уроках. Чим глибше буде узагальнюватися аналіз окремих уроків, тим конкретніше буде керівництво й дієвіше контроль.

Директор – "виховний центр" школи. Для цього йому необхідно знати кожного учня своєї школи, здійснювати різноманітні методи виховної роботи з усім учнівським колективом, на конкретних прикладах показувати класним керівникам, як виховувати класні

колективи. При організації роботи класних керівників, директор школи повинен домагатися того, щоб у роботі безпосередніх вихователів класних колективів створювалася певна система.

У відомій книзі "Павлиська середня школа" В.О.Сухомлинський зазначає, що основою наукового керівництва вихованням і освітою, організації роботи колективу школи є наука виховання. У широкому розумінні виховання – це оновлення як тих, хто виховується, так і тих, хто виховує [2].

У зв'язку з цим на директора покладається велика відповідальність, що висуває ряд вимог до його духовного світу – моральності, інтелекту, вольових якостей. Найголовніша якість – "це глибока любов до дітей, глибока людяність і здатність проникнути в духовний світ дитини, зрозуміти, відчувати в кожному з вихованців особисте, індивідуальне" [2, с. 31]. "Якомога глибше знати духовний світ дитини – це перша заповідь і вчителя, і директора" [там само, с. 39]. Директор повинен бути другом і товаришем для вихованців: "шлях до серця дитини лежить через дружбу, через спільні інтереси, захоплення, почуття, переживання" [там само, с. 40].

Чуйність, дружбу, колективізм директор повинен вносити в духовне життя школи: "багато наших труднощів можна подолати тільки справжньою людяністю" [там само, с. 38].

Предмет постійної уваги директора – здоров'я дітей. Вивчаючи спеціальну медичну літературу, він вчить педагогів розуміти внутрішні фізіологічні, психічні, вікові, статеві процеси, що відбуваються в організмі вихованця. Адже від розуміння цього залежить успіх дитини в навчанні.

Значну увагу директор В.О.Сухомлинський приділяв роботі батьківської школи, без якої він не уявляв повноцінного шкільно-сімейного виховання. Основною формою занять в батьківській школі були лекції і бесіди директора, завуча, вчителів. Теоретичні знання з психології і педагогіки тісно пов'язувалися з практикою виховання в сім'ї.

Найважливіші питання діяльності Павлиської школи завжди обговорювалися і вирішувалися за участю всього педагогічного колективу. "За таких умов керівництва кожна вказівка директора стає більш авторитетною, бо вона умотивована волею всього колективу, виходить з його прагнень" [3, с. 38]. Перевірка виконання прийнятого рішення здійснювалась також з участю всього колективу, тому що у процесі перевірки створювалась необхідна громадська думка. У цьому процесі посилювалась відповідальність кожного учителя за свою роботу перед педагогічним колективом. Саме у створенні такої громадської думки і полягає мистецтво керувати. Громадська позиція колективу вчителів проявляється також в ініціативності при розв'язанні того чи іншого питання, яке ставить перед школою суспільство. Важливо, щоб кожний шкільний колектив жив не із чужих слів, а вмів сказати власне слово.

Намагаючись втілювати виховні ідеї в різноманітні шкільні справи, треба бачити стратегічну перспективу розвитку колективу. І в цьому процесі вирішальну роль відіграє директор школи.

Отже, управління навчально-виховним процесом за В.О.Сухомлинським – це ретельно сформована професійна команда, яка формувала нову ідеологію і практику життєдіяльності. Управління є тим важелем, тією рушійною силою, яка націлена на активізацію людини шляхом створення оптимальних умов для прояву та розвитку її творчого потенціалу. Для цього керівнику сучасного закладу освіти потрібно орієнтуватися у різноманітті сучасних управлінських ідей, вивчати і успішно застосовувати досягнення науки і перспективного педагогічного досвіду, організовувати перетворювальну діяльність [1].

Вказана ознака проблеми спрямовує на необхідність більш детального теоретичного визначення особливостей сучасної менеджерської діяльності керівників шкіл. Такий підхід дає можливість школі стати по-справжньому успішною та сучасною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каменский А.М. Директор школы – ключевая фигура педагогических инноваций: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [http://www. Likt590.ru](http://www.Likt590.ru).
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. Т.4. / В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976. - 640 с.
3. Сухомлинський В.О. Директор школи – керівник навчально-виховної роботи / В.О.Сухомлинський // Радянська школа. – 1953. – №1. – С. 38-41.
4. Ямбург Е.А. Отсутствие грамотной стратегии образования – угроза национальной безопасности / Ямбург Е.А.// Народное образование. – 2012. – №6. – С. 39-45.

Кузьмич Т.А.

ДИРЕКТОР ШКОЛЫ КАК РУКОВОДИТЕЛЬ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ (ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ В.А.СУХОМЛИНСКОГО)

В статье рассматриваются разные аспекты деятельности современного директора школы через призму директорского опыта В.А.Сухомлинского. Анализ таких понятий, как "управление педагогическим процессом" и "школа педагогической культуры" в контексте современных образовательных изменений позволил выделить составляющие деятельности директора как неотъемлемой части управленческих систем современности.

Ключевые слова: управление школой, менеджер образования, составляющие деятельности директора, школа педагогической культуры.

Kuzmich T.O.

DIRECTOR OF SCHOOL AS MANAGER OF TEACHING AND UPBRINGING WORK (PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. O. SUKHOMLINSKIY)

The article examines different aspects of activity of contemporary director of school in the light of director's experience of V.O. Sukhomlinskiy. Analysis of essence of such notions as "management of pedagogical process" and "school of pedagogical culture" in the context of contemporary educational changes permitted to give definition of components of activity of director as integral part of management systems of nowadays.

Key words: management of school, manager of education, components of director's activity, school of pedagogical culture.

УДК 378. 091. 2 (477) "18"

Лимарєва Ю. М.

МОВА ВИКЛАДАЧА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто позиції провідних педагогів-практиків ХІХ століття на проблему важливості мови викладача вищих навчальних закладів в аспекті формування свідомого спеціаліста, доведено позачасовість поставленої проблеми та доцільність комплексного використання інших розмовних методів навчання, що набували визнання в зазначений період, виділено основні вимоги до лекторської майстерності педагога.

Ключові слова: свідомість, мова, педагог, лекторська майстерність, навчання.

ХІХ століття визначилося докорінними змінами у теоретичному навчанні та педагогічному ставленні до лекційної форми проведення занять. У зазначений час лекція зазнає значних змін та набувають визнання інші розмовні методи навчання. Враховуючи першочерговість активності студента в навчальному процесі, лекторська майстерність та ораторські здібності викладача привертають все більшу увагу науковців та вимагають комплексного її розгляду з метою проектування на сучасний навчальний процес.